

ÄLYKKÄÄN ERIKOISTUMISEN ANSAT

Alueellisen kehittämisen tutkimusryhmä (Sente)

Julkaisu

Sotarauta, M. 2018. Smart specialization and place leadership: dreaming about shared visions, falling into policy traps? *Regional Studies, Regional Science*, 5(1) 190-203

Saatavissa vapaasti [TÄSTÄ](#)

Projekti

Where Does the Green Economy Grow? The Geography of Nordic Sustainability Transitions (Gonst) [2017-2021]

Rahoitus: the Nordic Green Growth Research and Innovation Programme and NordForsk, Nordic Innovation Research [grant number 83130].

<https://www.gonst.lu.se>

Metodologia

Kirjallisuusanalyysi

Lähtökohta ja kysymykset

Älykäs erikoistuminen on noussut nopeasti keskeiseen asemaan sekä Euroopan Unionin aluepolitiikan ytimessä että aluetutkimuksessa. Nimestään huolimatta älykäs erikoistuminen painottaa talouden diversifioimista.

RSRS-lehdessä raportoidussa tutkimuksessa kysyttiin mitkä esteet pitää ylittää, jos älykkään erikoistumisen unelma halutaan saavuttaa. Artikkeliksi kohdistui erityisesti niihin tekijöihin, jotka saattavat estää jaetun vision synnyttämisen sekä toimijoiden mobilisoinnin. Kirjallisuusanalyysi toteutettiin yleisellä tasolla; se ei kohdistunut erityisesti mihinkään Euroopan Union jäsenmaahan. Tavoitteena oli tunnistaa ne ansat, joihin älykäs erikoistuminen on vaarassa pudota.

Unelma

Älykkään erikoistumisen on sanottu olevan Euroopan Unionin kunnianhimoisin koskaan toteutettu alueellisen innovaatiokehittämisen ohjelma. Se perustuu kannatettavaan ajatukseen siitä, ettei ole mahdollista löytää kaikille alueille yhtä sopivaa strategiaa, vaan jokaisen alueen on löydettävä sille sopivat kehittämisen painopisteet ja toiminnan tavat.

Älykkään erikoistumisen ytimeen on nostettu yhdessä löytämisen ja oppimisen yrittäjämäinen prosessi (entrepreneurial discovery process [EDP]). Siinä parhaiden

Ominaisuudet

Euroopan Komission tiedotetta suoraan siteeraten: "Älykästä erikoistumista koskevat kansalliset/alueelliset tutkimus- ja innovaatiostrategiat (RIS3-strategiat) ovat yhdenmukaisia, paikkaan perustuvia taloudellisen muutoksen ohjelmia, joilla on viisi tärkeää ominaisuutta:

- Niissä kohdistetaan poliittista tukea ja investointeja keskeisiin kansallisiin tai alueellisiin painopisteisiin, haasteisiin ja tarpeisiin osaamiseen perustuvaa kehitystä varten.
- Niissä hyödynnetään kunkin maan/alueen vahvuuksia, kilpailuetua ja huipputaloudellista potentiaalia.
- Niillä tuetaan teknologista ja käytäntölähtöistä innovointia ja pyritään edistämään yksityisen sektorin investointeja.
- Niillä saadaan sidosryhmät täysimääräisesti mukaan sekä edistetään innovointia ja kokeilua.
- Ne perustuvat näyttöön ja sisältävät varmat seuranta- ja arviointijärjestelmät."

Älykkään erikoistumisen strategiat edellyttävät komission mukaan "älykkäitä, strategisia valintoja sekä näyttöön perustuvaa päätöksentekoa".

(Älykästä erikoistumista koskevat kansalliset/ alueelliset innovaatiostrategiat, 2014)

mahdollisten toimijoiden oletetaan yhdessä tuottavan ja etsivän juuri sitä tietoa ja osaamista, jota strategian laadinnassa ja toteuttamisessa tarvitaan. Tämä on kannatettava unelma. Älykäs erikoistuminen vastaa peruskysymyksiin seuraavilla oletuksilla:

- Kuka tietää mitä alueella pitäisi pitkällä aikajänteellä saada aikaiseksi? Mihin asioihin kehittämistoiminta pitäisi kohdentaa? Miten hajallaan olevat tieto ja osaaminen on mahdollista koota yhteen ja suunnata tukemaan parhaalla mahdollisella tavalla kyseisen alueen kehitystä? Keiden pitäisi olla mukana älykkään erikoistumisen strategian laadinnassa ja toteutuksessa?
- ♦ Oletus: Kysymyksiin löytyy vastaus mobilisoimalla toimijat EDP-prosessiin, joka tuottaa jaetun vision ja yhteiset strategiat. Julkisen sektorin toimijat käynnistävät prosessin ja mobilisoivat sidosryhmät mukaan. Yrittäjät ja muut liike-elämän edustajat sekä korkeakoulujen edustajat tunnustavat mahdollisuudet ja tavat tarttua niihin. Julkisen hallinnon ensisijaisena tehtävänä on arvioida tuotoksia ja fasilitoida tunnistetun potentiaalin realisoiminen - julkinen sektori tukee ja asiantuntemus tulee muilta toimijoilta.

Älykkään erikoistumisen taustalla vaikuttaisi olevan haave "Euroopan Silicon Valleystä", mutta onko älykkään erikoistumisen strategian avulla todella mahdollista luoda Silicon Valley -tyyppinen jatkuvasti uutta luova ja itseään uudistava aluetalous?

Yhteisiä visioita ei niin vain synnytetä eikä monien toimijoiden muodostamaa moniäänistä kokonaisuutta niin vain paimenneta samaan suuntaan - sidosryhmät eivät välttämättä ole lainkaan kiinnostuneita älykkään erikoistumisen strategioista.

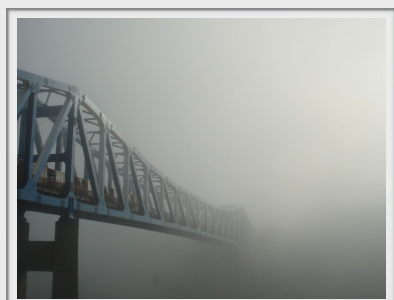
Aivan liian usein kehittämistoiminnan vaikeudet kuitataan sillä, että suunnitelma oli hyvä, mutta sitä ei saatu toteutettua. Toteutuksen ongelmat ovat luontaisia seurauksia siitä, että älykäs erikoistuminen on juuttuneet yhteen tai useampaan alla lyhyesti esiteltyyn ansaan.

Ansait

Institutionaalisten konfliktien ansa: Yleisellä tasolla instituutio viittaa niihin vakiintuneisiin toimintamalleihin ja -muotoihin (tavat ja tottumukset, äänettömät sopimukset, rutiinit), jotka luovat puitteet toimijoiden valinnoille ja päätöksille. Ne määrittelevät mikä on sopivaa ja mikä epäsopevaa käytöstä, mikä on oikein ja mikä väärin. Regulaatiiviset, normatiiviset ja kognitiivis-kulttuuriset instituutiot selittävät, oikeuttavat ja

Ansät

- Institutionaalisten konfliktien ansa
- Hallinnan ansa
- Mobilisaation ansa
- Kyvykkyydsansa
- Jaetun vision ansa

legitimoivat yksilöiden ja organisaatioiden toimintaa.

Jos instituutiot eivät tue älykkään erikoistumisen strategiaa, sen hyöty jäänee marginaaliseksi. Erityisen haitallisia ovat sellaiset tilanteet, joissa toimijat joutuvat toimimaan instituutioiden muodostamassa ristiaallokossa. Suomen yliopistojen odotetaan toimivan keskeisessä roolissa erilaisissa kehittämissyörykemyksissä. Yliopistolaki edellyttää sitä, mutta yliopistojen rahoitusmallin viesti on, ettei kannata tuhata voimavaroja kannattamattomaan toimintaan.

Älykkään erikoistumisen ytimessä olevat toimijat saavat vain harvoin selkeän käsityksen siitä, mikä on toivottavaa ja palkittavaa ja mistä taas tulee toisenlaisia seuraamuksia. Ristiriitaiset instituutiot murentavat yhteistyötä ja haurastuttavat yhteiset visiot ennen niiden syntyä.

Hallinnan ansa. Älykkään erikoistumisen strategian oletetaan olevan alhaalta ylös suuntautuva yrittäjämäinen prosessi. Tämä edellyttää riittävää autonomiaa viedä prosessi alusta loppuun siten, että se tuottaisi myös tuloksia. Käytännössä hallintomallit eivät tue erityisen hyvin yrittäjämäisiä prosesseja. Hallinnon sektoreiden kankeus ja ristiriitaiset ohjausmekanismit johtavat muun muassa heikkoon kommunikaatioon ja vajavaiseen koordinaatioon.

Mobilisaation ansa. Älykäs erikoistuminen perustuu monien toimijoiden tiedon ja osaamisen mobilisointiin.

Tutkimus on moneen kertaan osoittanut, että innovatiivisilla yrittäjillä todellakin on keskeinen merkitys monien alueiden hyvässä taloudellisessa kehityksessä, ja että yliopistoissa oleva osaaminen vauhdittaa talouskehitystä monin tavoin.

Mikään ei kuitenkaan takaa, että (1) innovatiiviset yrittäjät ja muut substanssiosaajat olisivat erityisen halukkaita osallistumaan kollektiiviseen ja julkisvetoiseen strategiaprosessiin. Älykkään erikoistumisen strategiaprosessiin osallistuminen edellyttää ajan ja samalla rahan investoimista johonkin, jonka hyötyjä on vaikea konkretisoida ennalta.

(2) Kokemus on myös osoittanut, että monet yrittäjät ja liike-elämän edustajat eivät välttämättä ymmärrä mihin yhteisiä visioita ja strategioita ylipäätään tarvitaan.

(3) Ei myöskään ole mitenkään itsestään selvää, että liike-elämän tai korkeakoulujen edustajat avaisivat oman ajattelunsa muille osallistujille. Prosessissa on aina mukana kilpailijoita tai potentiaalisia kilpailijoita.

(4) Osallistuessaan kollektiivisiin strategiaprosesseihin valtaosa toimijoista todennäköisimmin etsii itselleen jotain tai suojelee omaa etuaan eikä lähtökohtaisesti panosta yhteisen

Johtajuus korostuu, lähteitä:

Sotarauta, M., Suvinen, N., Jolly, S. & Hansen, T. 2020. The many roles of change agency in the game of green path development in the North. *European Urban and Regional Studies*. doi.org/10.1177/0969776420944995

Grillitsch, M. & Sotarauta, M. 2020. Trinity of change agency, regional development paths and opportunity spaces. *Progress in Human Geography*. 44(4) 704-723.

Sotarauta, M. & Suvinen, N. 2019. Place leadership and the challenge of transformation: policy platforms and innovation ecosystems in promotion of green growth. *European Planning Studies*.

Beer, A., Ayres, S., Clower, T., Faller, F., Sancino, A. & Sotarauta, M. 2019. Place leadership and regional economic development: a framework for cross-regional analysis. *Regional Studies*, 53:2, 171-182.

Sotarauta, M., Beer, A. & Gibney, J. 2017. Making sense of leadership in urban and regional development, *Regional Studies*, 51:2, 187-193

Sotarauta, M. & Beer, A. 2017. Governance, Agency and Place Leadership: Lessons from a Cross National Analysis. *Regional Studies*. 51(2) 210-223

Sotarauta, M. 2016. Place leadership, governance and power. *Administration*, 64(3/4) 45-58

Lisätietoja:

Professori Markku Sotarauta
(markku.sotarauta@tuni.fi)

edun etsintään.

(5) Alhaalta ylös suuntautuva strategiaprosessi saattaisi onnistuessaankin johtaa julkisten resurssien vinoutuneeseen käyttöön riippuen osallistujista ja heidän intresseistään. Resurssit saattaisivat suuntautua marginaalisiin tai kokonaisuuden kannalta merkityksettömiin investointeihin.

Kyvykkyyksansa. Älykkään erikoistumisen strategiaan periaatteet ovat erittäin kannatettavia mutta samalla hyvin vaativia. Vajavainen ymmärrys tarvittavasta osaamisesta ja tarvittavien kyvykkyyksien kehittymisen hitaus murentaa unelman.

Euroopan alueilla ei yksinkertaisesti ole riittävästi sellaisia ihmisiä, jotka osaisivat mobilisoida ja koordinoita moniäänisiä kehittämisprosesseja. Kyseiset kyvykkyydet eivät yleensä ole lainopillisen, hallinnollisen ja taloushallinnollisen koulutuksen tai vaikkapa maankäytön suunnittelukoulutuksen saaneiden ihmisten osaamisen ytimessä. Tämä taas johtaa helposti älykkään erikoistumisen strategiaprosessien ulkoistamiseen konsulteille.

Jaetun vision ansa. Älykkään erikoistumisen strategia korostaa jaetun vision merkitystä monitoimijaisen kokonaisuuden suuntaamisessa. Sen uskotaan olevan yhteistyön kulmakivi. Käsitys visiosta on kuitenkin yhä edelleen mekaaninen. Käsitys siitä, miten aidosti toimintaa ohjaava visio olisi mahdollista synnyttää, on yhä edelleen huterä. Visio nähdään aivan liian usein suunnittelusyklin osana eikä johtamisen työkaluna. Visiot jäävät helposti niin yleiselle tasolla, ettei niillä ole minkäänlaista ohjausvaikutusta.

Oppi

Älykästä erikoistumista ei tulisi nähdä vain uuden strategian laadinnan, toteutuksen ja evaluaation syklinä vaan kysymyksenä siitä, miten hajallaan olevat resurssit, valta ja kyvykkyydet on mahdollista saada palvelemaan sekä toimijoiden omia että yhteisiä päämääriä. Älykäs erikoistuminen ei tule tuottamaan läheskään kaikilla alueilla toivottuja tuloksia perinteisen viranomaistoiminnan keinoin. Ansojen imu on unelmaa vahvempi.

Jotta älykkään erikoistumisen strategioilla olisi edes jonkinlainen mahdollisuus saavuttaa unelmansa, Euroopan maissa ja alueilla tulisi rakentaa uudenlainen ymmärrys johtajuudesta alue- ja kaupunkikehityksessä. Lisäksi olisi panostettava systemaattisesti sekä johtajuuskapasiteetin että älykkään erikoistumisen vaatimien kyvykkyyksien kehittämiseen.